

socio-cultural influence of language on the process of political knowledge formation may be characterized by such a concept as political discourse.

In the paper it is emphasized that post-classical/postmodern tendencies in the political knowledge development at the present stage are realized, in particular, in the phenomenon of intersubjective political knowledge. At the same time, attention is focused on the fact that the political language as a sociocultural phenomenon is increasingly important in modern studies of political cognition. Particularly clearly, the role and place of a political language can be traced back to the example of intersubjective political knowledge.

In the work the political language is considered as one of the most important factors of socio-cultural determination of the political cognition process, both in theoretical and practical dimensions.

Keywords: *the political cognition process, socio-cultural determination, political language, intersubjective political knowledge.*

УДК 314.74

Волвенко Н. М.,

кандидат політичних наук,

доцент кафедри політології та міжнародних відносин,

ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»

(Дніпро, Україна), E-mail: visnukdnu@i.ua

МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМ І ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ЗМІН

Анотація. *Стаття присвячена аналізу проблем мультикультуралізму в рамках висвітлення його граней: толерантності та ксенофобії. Продемонстровано, що мультикультуралізм зводить до абсолюту «право меншості на відмінність», але при цьому недостатньо урівноважує це право – громадянськими, поведінковими та культурними обов'язками по відношенню до корінного населення та суспільства в цілому. В багатьох країнах складаються замкнуті національно-релігійні спільноти, які відмовляються асимілюватися та адаптуватися.*

Ключові слова: *мультикультуралізм, толерантність, ксенофобія, іслам, імміграція.*

Постановка проблеми. Кінець ХХ – початок ХХІ ст. став часом серйозних змін в історії людської цивілізації. На зміну колишньому індустріальному суспільству прийшло нове – постіндустріальне – з характерною для нього культурою постмодерну. Однією із суттєвих рис життя сучасних розвинутих країн стала розпочата в другій половині ХХ ст. так звана «зворотня колонізація», коли з колишніх колоній у європейські країни хлинув потік іммігрантів в якості «дешевої робочої сили». Найважливіша особливість даного явища – відмова цих людей від інтеграції, що часто веде до зіткнення з місцевою національною культурою і навіть з законодавством. Аналогічні проблеми «зіткнення культур» мають місце і в традиційних мігрантських країнах, таких, як США, Канада, Австралія. Однією з відповідей на цей новий виклик людству став мультикультуралізм.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема мультикультуралізму, яка вперше поставлена у 60-ті роки ХХ століття, активно обговорюється в сучасних працях з політології, соціології, філософії та культурології. Важливу роль зіграла теорія справедливості Дж. Ролза, який доповнив класичну модель лібералізму потребою справедливості. Різними аспектами мультикультуралізму в своїх роботах займалися: Ж.-Л. Амселль, К. О. Апель, Р. Бернстайн, Н. Глейзер, Т. Гьоран, Є. Гідденс, М. Дойчева, Р. Кастель, Є. Морен, Ч. Тейлор, Ю. Хабермас та ін.

Ще один важливий блок – це дослідники в галузі глобалістики: З. Бауман, У. Бек, С. Бенхабіб, І. Брайденбах, Р. Інглегарт, М. Кастельс, Р. Робертсон, А. Турен, Х. Хаартман та ін.

Суттєвими для аналізу сучасної ситуації, в рамках якої і розвивається

мультикультуралізм, це перш за все, роботи Ж. Бодрійяра, Г. Гріффіна, Ж. Ф. Ліотара, Е. Тоффлера, М. Фуко, Ф. Фукуями, М. Хайдеггера, С. Хантингтона, О. Шпенглера та ін.

Мета статті: аналіз проблем мультикультуралізму як політичного інструменту в контексті проблем ксенофобії та толерантності, а також висвітлення положення мусульман в країнах Західної Європи.

Виклад основного матеріалу. Мультикультуралізм – це політика, яка спрямована на розвиток і збереження в окремій державі та світі в цілому культурних різновидів. Від політичного лібералізму мультикультуралізм відрізняється тим, що визнає права етнічних і культурних груп, щоб зберегти їхню ідентичність, а не бути «плавильним котлом», де передбачається злив усіх культур в одну. Права національних меншин полягають в наданні можливості етнічним і культурним групам навчання та збереження своєї національної самобутності [2].

Український дослідник С. Римаренко підкреслює, що «...Сучасний глобальний світ – це світ постмодерну, якому атрибутивно притаманні перманентні зміни, біфуркації, нові виклики та тренди... Складність і суперечність процесів суспільного розвитку, стрімка політизація етнічності, етнічний ренесанс, етнічна мобілізація, етнічна маніпуляція (як і загалом взаємовідносини нації та держави) стали певним мейнстримом сучасності та уособлюють великий конфліктогенний потенціал, що може спричинити руйнівні наслідки для світової системи» [11, с. 543]. Саме тому, як вважає дослідник, пошук та прогностика раціонального співіснування етнічних спільнот у межах національних держав, формування методів врегулювання конфліктів на етнічному ґрунті є одним із завдань суспільно-політичних досліджень.

Мультикультуралізм, як і сучасне європейське розуміння толерантності, стверджують соціальну справедливість не як залежність між внеском індивіду у розвиток суспільства та отримання від цього внеску особистого прибутку, а як соціальну справедливість, яка базується на нерівному розподілі матеріальних і соціальних ресурсів між мігрантами й корінним населенням з ціллію соціалізації перших та з подальшим включенням їх у єдину європейську спільноту. Практика показує, що подібна теорія не є виправданою із-за принципово протилежних світоглядів європейців і мігрантів (особливо із мусульманських країн Африки та Азії), із-за неоправданої віри європейських політиків в привабливість європейської ментальності. Ось чому, на наш погляд, можливо порушення рівноцінного діалогу і ствердження нерівноправності.

Проблема ксенофобії та толерантності є першочерговою реальністю сьогоdnішнього глобального світу. Однак, не дивлячись на те, що інтенсифікація різноманітних світових процесів характерна для останніх десятиліть, такі поняття як «ксенофобія» і «толерантність» мають багатовікову історію.

Сучасна наука оперує багатьма визначеннями та класифікаціями ксенофобії. Найбільш точно можна визначити ксенофобію як ірраціональний, постійний, чи надмірний страх перед іноземцями або незнайомими людьми, заохочуваний чи стимульований владою [7, с. 15]. Однак, ксенофобія дуже часто перетворюється на соціально небезпечний психологічний феномен: породжену страхом неприязнь, яка може перейти у ненависть та ворожість, що генерує різні форми дискримінації. Інакше кажучи, відчуття загрози суттєво стискає безпечний соціальний простір людини. Буде цікавим дослівний переклад з грецької мови одного з двох коренів поняття: «ксен» визначає чужинця, іншого, тобто ні члена поліса, особистість, яка не належить колективу і від того, можливо ту, що сприймається в якості гостя. Звідси розвивається друге значення «ксен» – «гість» і навіть «друг». Інакше кажучи, мешканці давньогрецьких полісів розглядали свій місцевий колектив як можливе укриття для подорожнього, який отримує притулок по запрошенню членів полісу [10, с. 2].

Історично склалося так, що поява чужинців, як правило, не віщувала нічого доброго. В гіршому випадку вони претендували на поля і пасовиська, на майно та жінок. У кращому випадку – інтегрувалися до суспільства, приносячи із собою зміни. Хороші або ні, глобальні чи незначні – це друге питання, але чужаки представляли реальну загрозу образу життя, що склався.

Сьогодні ксенофобія як застереження по відношенню до «інших» отримала втілення у багатьох нових, але вже достатньо відомих її формах. Наприклад, мігрантофобія – упередження й дискримінація проти біженців, вимушених переселенців, осіб, які шукають притулку; гандікапізм – фобія та упередженість проти індивідів з фізичними обмеженнями (фізичні вади, каліцтва і таке інше); ейджизм – упередженість й дискримінація, викликані віком людини; сексизм – упередженість й дискримінація на основі статевої приналежності та ін. [10]. Особливо, число таких упереджень розширюється в кризових соціальних ситуаціях, коли ксенофобія отримує масовий характер. Очевидно, що явище ксенофобії носить виключно деструктивний характер, провокуючи війни, переслідування та ідеологічні протистояння як на рівні міжособистісних відносин (фанатизм, стереотипи, образи), так і на рівні державної політики – в дискримінації, переслідуванні по національним та релігійним ознакам, в порушенні важливіших демократичних свобод. Не дивлячись на це, явище ксенофобії дуже широко розповсюджене в усьому світі. Саме тому, на нашу думку, виникає потреба в механізмі стабілізації соціального порядку. Так, ідеологічною протилежністю ксенофобії є толерантність, яка, без сумніву, несе в собі позитивний заряд та конструктив.

Поняття «толерантність» в залежності від історичного досвіду народів має різноманітні смислові відтінки, однак, не володіє універсальністю. В англійській мові толерантність – «готовність та здатність без протесту сприймати особистість чи речі», во французькій – «повага свободи другого, його образу мислення, поведінки, політичних та релігійних поглядів». В китайській мові бути толерантним позначає «дозволяти, допускати великодушність по відношенню до інших». В арабській толерантність – «м'якість, пробачення, поблажливість, терплячість», в персидській – «терплячість, витривалість, готовність до примирення» [4, с. 61].

Як наукова категорія та ідея толерантність увійшла в лексикон відносно недавно. Прийнято рахувати точкою відліку ідеї толерантності XVI століття – епоху Реформації, яка розглядала проблему толерантності як віротерпимості. З часом релігійна толерантність сприяла появі усіх других свобод, які сьогодні є досягненням людського співтовариства. Можливо стверджувати, що толерантність є якість миру розвитку людської спільноти, безсумнівна добродійність, демонстрація прояву гуманізму, характерного західній культурній традиції. На процес формування толерантності мають вплив менталітет населення, політична культура конкретної держави, її правова база, соціально-економічні чинники та ін.

Однією із граней толерантності є політика мультикультуралізму, яка дуже широко проводилася з середини XX століття в державах Західної та Північної Європи. Її ціль – забезпечити неконфліктну, гармонійну взаємодію різноманітних культур, релігій, етнічних груп, заперечуючи при цьому інтеграцію через асиміляцію [12]. Але в багатьох країнах складаються замкнуті національно-релігійні общини, які відмовляються асимілюватися та адаптуватися. Відомі квартали та цілі міста, де вже покоління приїжджих живуть на соціальні виплати і не розмовляють на мові країни перебування, відрізняючись дуже агресивною поведінкою. Очевидно, що відповідною реакцією «автохтонного» етносу є ксенофобія як захист власної культури, ідентичності, релігії.

На думку українського політолога Р. Ключника, мігранти із Африки та Азії, часто нелегальні, не бажають інтегруватися у суспільство, створюючи гетто, які стають осередками злочинності і в майбутньому здатні підірвати єдність західної цивілізації. Більшість мігрантів є неосвіченими, виконують некваліфіковану пра-

цю за низьку плату, яка не відповідає життєвим стандартам розвиненої країни. Нелегальна міграція у XXI столітті стала глобальним явищем, причини якого – не лише нерівномірність розвитку країн та регіонів, голод, війни, репресії, безробіття, а і безвідповідальність лідерів західних країн [6, с. 37].

Так, нещодавні трагічні події в країнах Західної Європи демонструють, що явища ксенофобії та толерантності мають зворотну сторону. Опираючись на досвід держав Західної Європи, можна підкреслити, що ксенофобія може мати конструктивний зміст – боязливості утратити культурну, релігійну та національну ідентичність, а толерантність як принцип державної політики навпаки здатна порушити фундаментальні основи державності – верховенство права, традиційні християнські цінності, недоторканість прав і свобод людини.

На нашу думку, європейське суспільство не просто толерантно, а навіть дуже. Так, магрибінців, алжирців та вихідців із «чорної» Африки не тільки не утискають, але а ргіогі рахують повноправними європейцями, особливо не вникаючи у їх дипломатичний статус. У Німеччині та скандинавських країнах мусульман також вибирають до муніципалітетів. Причин такого відношення багато, й одна з них – нехватка невибагливих, імунних до ідей комунізму робочих рук на європейських підприємствах у 1960-ті роки. В. Арсенєв підкреслює, що по-справжньому іммігрантів до Європи запросили саме промисловці: «...Європейським промисловцям були потрібні не тільки здорові, та як здавалось, невибагливі робітники, які готові забезпечувати економіки країн Західної Європи в самих тяжких й не престижних сферах за мінімальну платню» [1, с. 51]. На перших порах розрахунків дійсно оправдовувався: алжирці, марокканці та сомалійці виявились цілком старанними робітниками. Релігійна відмінність іммігрантів від європейців також не грала великої ролі, тому що європейські країни вже півтора століття офіційно рахуються світськими. «Франція – одинична країна у Європейському союзі (ЄС), яка наголосила світськість в якості офіційної ідеології; ... іммігранти компактно селяться у таких великих містах, як Лілль, Страсбург, Париж та Бордо, й поділяють з етнічними французами економічні проблеми «деіндустріалізації»» [3, с. 27]. Наприклад, вивіз за кордон заводів «Сітроен» з паралельним закриттям їх у Франції зробив однаково безробітними як інженерів-французів, так і робітників-турок [3].

Сини чи онуки приїжджих у Францію магрибінців та алжирців не сумують по колишній батьківщині, бо більшість з них ніколи не були в Північній Африці. Для них консолідуючим фактором є суто іслам, що дозволяє їм протиставляти себе іновірцям-французам з любого приводу. Мрії про «другу Францію» вже давно є реальністю. Значна частина французьких мусульман «сприймає Францію «не як мати, але як мачуху». І то, що вони почувають себе нелюбимою дитиною цієї самої Франції, це – перш за все, їхня біда. Це – наслідок того, що обставини дозволили батькам зберегти культурну ідентичність зі своєю першою батьківщиною та передати її дітям – у тому числі й у формах побутової поведінки, котра відрізняється від поведінки етнічних французів. Створити таку «другу Францію» на території власне Франції – небезпечна ілюзія, жахлива утопія. В кінцевому рахунку, вона нанесе удар по самих «протестуючим підліткам». Бо в них немає другої родини, крім Франції» [1, с. 51]. Але, знову ж, підкреслимо, що ідеться все ж-таки не про «французьких алжирців», а про «французьких мусульман». «Друга Франція» належить не алжирцям, а мусульманам. Це означає, що справа тут не стільки в націоналізмі арабів та берберів, а в якійсь унікальній особливості ісламу, яка вислизає від українських та європейських експертів. Більш того, з націоналізмом європейці знайомі давно, але, він зародився саме в неєвропейській культурі. Іслам же чому-то виявляється для європейців явищем новим, непередбачуваним, й дійсно несумісним, на наш погляд, з принципами світськості та толерантності. В чому ж справа?

Філософ та богослов о. Данила підмітив наступну оригінальну особливість

ісламської доктрини: «... Для того, щоб зрозуміти цю релігію, необхідно пам'ятати, що іслам – не те, що розуміють під словом «релігія» на Заході. Це не аналог Церкви чи секти, де ціль – в перевтіленні душі людини. Скоріше це якийсь глобальний соціально-релігійний проект побудови царства Божого на землі. В цьому іслам близький до компартії, націонал-соціалізму чи теперішній глобалізації. Для мусульман не існує розриву між політикою та релігією – це дві сторони одного цілого, яке регулюється законом (шаріатом), приписаним Аллаху. Саме тому будь-яка спроба вбудувати іслам у неісламський порядок може існувати лише до тих пір, поки останній достатньо сильний, щоб стримувати ісламський ріст» [9, с. 148]. Можна припустити, що національність мусульманину замінює віросповідання. Недарма при усіх міжетнічних суперечках мусульмани завжди виступають єдиним фронтом проти іновірців, чого християни не робили з часів хрестових походів. Й принцип толерантності адептам ісламу просто не зрозумілий: їх віросповідання складається саме у дійстві, а не у вірі. Французька «світськість» просто розв'язує мусульманам руки для практичної реалізації доктрини шаріату. Для француза «світськість» – це, у першу чергу, можливість сповідувати католицизм чи атеїзм, не пропагандуючи його та не підвергаючись чужої пропаганді. Для мусульманина «світськість» – це можливість відкритої пропаганди своєї релігії, сегрегації по релігійному принципу й боротьби з іновірцями, тому що всього цього потребує ісламська доктрина, яка прямо охороняється принципом толерантності. Виходить, що своєю толерантністю та терплячістю європейці не наладили культурний діалог, а програли культурну війну, не встигнувши помітити її початку.

Ще приклад: сомалійські іммігранти у Великій Британії. Там сомалійців не так багато, але в усіх великих англійських містах (Манчестері, Лондоні, Ліверпулі та Бірмінгемі) існують ісламські спільноти, де задають тон саме сомалійці. І, не привертаючи до себе уваги, вони ведуть дуже замкнутий образ життя, без шуму та скандалів реалізуючи принцип сегрегації по релігійному критерію: «... У Великій Британії, мешкаючи в «етнічних» районах, сомалійці почувають себе «як у Сомалі» й можуть зберігати це відчуття, мінімально (особливо жінки-домогосподарки) вступаючи в контакт з місцевим населенням» [5, с. 284]. Сайти іммігрантської молоді буквально рясніють закликами повернутися до шаріату та відкинути англійський спосіб життя. Це звучить вдвічі безглуздо тому, що у себе на батьківщині сомалійці – прихильники кланового укладу, й ісламське право у них майже ніколи не застосовується. «Якщо прадіди та діди молодих іммігрантів жили в своїй культурі, не усвідомлюючи її, а їх батьки, мігрувавши, намагалися жити по-сучасному, переборюючи пережитки минулого, то вони самі прагнуть відродити культуру своїх прадідів, усвідомлюючи свою культурну приналежність, і Інтернет багато в чому сприяв і продовжує сприяти цьому» [5, с. 300]. Як ми підмітили вище, посилення сомалійських іммігрантів на іслам носять вкрай недоречний характер. На наш погляд, це не спроба відродити культурну спадщину, а прагнення створити «другу Англію» в межах мусульманських районів великих міст. Це не Сомалі й не Англія, а якесь інше суспільство, яке живе за рахунок країни перебування, та при цьому духовно відштовхує її.

Можна припустити, що сумісний труд європейців та іммігрантів повинен стерти основні відмінності між ними. Бо хороший робітник завжди потрібний, а у європейських фірмах неможливо добре працювати, не вивчивши мову. На жаль, молоді мусульмани (діти та онуки іммігрантів) надають перевагу або працювати на маленьких підприємствах, які належать єдиновірцям, або не працювати зовсім та жити на виплати по безробіттю. При цьому нечисленні, але активні групи європейських мусульман сповідують ісламістську ідеологію, чим створюють проблеми як європейцям, так і традиційним мусульманам. Бо з точки зору європейського права неможливо відділити мусульман (адептів ісламу) від ісламістів (прихильників підпорядкування усіх сторін життя шаріату).

У відповідь на дії європейських озброєних сил проти ІДІЛ у Лондоні та Парижі були скоєні жорстокі теракти. Смертники, які здійснили це асоціювали себе не з Сирією, яку очолює світський уряд Б. Асада, а з ісламістами ІДІЛ. Але англо-французькі спецслужби, прагнучі запобігти аналогічним терактам в майбутньому, мають прийняти міри тільки проти усіх сирійських біженців, не дивлячись на їх віросповідання, або проти усіх мусульман, не розбираючись у їх національній належності.

Висновки. Таким чином, мусульмани в Західній Європі опинились в складному положенні. З однієї сторони, анонімні дільці великої політики та економіки зацікавлені в наявності у ЄС «п'ятої колонії» та буквально по квотах заселяють Європу мусульманами, забезпечуючи їм не тільки гостинність, але часто навіть безкарність. З іншої сторони, нахабність ісламістів перетворює ісламські спільноти у засіб для залякування англо-французьких мешканців. Кожна кривава витівка (наприклад, теракти у листопаді 2015 року, або напад на редакцію журналу «Шарлі Ебдо») викликають у суспільстві антиісламську напругу, яка чревата наслідками для усіх мусульман. У такій ситуації перед кожним європейським прихильником ісламу постає радикальний вибір: відповідати за малозрозумілу агресію ісламістів або приєднатися до неї.

Мультикультуралізм як політичний інструмент був не тільки відповіддю на багатоманітність, але й використовувався як засіб його стримування. І тут ми бачимо парадокс. Політика мультикультуралізму приймає як даність різноманітність суспільства, але передбачає, що воно закінчується на кордоні общини меншості. Передбачаються спроби інституціоналізувати різноманіття, поставив людей в етнічні та культурні рамки – наприклад, окрему, однорідну мусульманську общину - та відповідним чином визначити їх потреби та права. Інакше кажучи, ця політика сприяла розділу суспільства, для подолання якого й була призначена.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Арсеньев В. Багровые закаты над Европой // Азия и Африка сегодня. 2006, №4, С. 50–52.
2. Вардазарян С. Политика мультикультурализма на примере стран Западной Европы: конструктивизм и деконструктивизм. – URL: <https://rauresearch.wordpress.com/2012/02/13/политика-мультикультурализма-на-при/> (Дата обращения 23.12.2017)
3. Долгов Б. В. Мусульманская община во Франции // Азия и Африка сегодня, 2014, №12, С. 27–31.
4. Жигунова Г. Толерантность как ценность гражданского общества // Власть, 2010, №1, С. 60–63.
5. Иванова Л. В. Сомалийская диаспора в Великобритании // Рах Africana: континент и диаспора в поисках себя. Сб. науч. статей. – М.: Высш. шк. экономики, 2009. – С. 278–302.
6. Ключник Р.М. Аксіологічна криза у комплексі факторів розвитку політичної системи // Грані, 2016, № 1 (129), С. 35–40.
7. Ксенофобия в современном мире / под ред. В. А. Ачкасова, Д. З. Мутагинова. – СПб., 2008. – 132 с.
8. Малик К. Общины против общества в Европе. – URL: <http://globalaffairs.ru/number/Krakh-multikulturalizma-17450> (Дата обращения 23.12.2017)
9. Можно ли быть хорошим и не спастись? / сост. А. В. Фомин. – М.: Новая мысль, 2013. – 560 с.
10. Муравьев А. Ксенофобия от инстинкта к идее // Отечественные записки, 2004, № 4, С. 2–6.
11. Політична наука в Україні. 1991–2016: у 2 т. Т. 2. Теоретико-методологічні засади і концептуальні підсумки вітчизняних досліджень / НАН України, Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І. Ф. Кураса; редкол.: чл.-кор. НАН України О. Рафальський (голова), д-р політ. наук М. Кармазіна, д-р іст. наук О. Майборода; відп. ред. і упоряд. О. Майборода. – К.: Парлам. вид-во, 2016. – 704 с.
12. Україна в процесах міжнародної інтеграції / за ред. В. Р. Сіденка. – Х.: Форт, 2003. – 133 с.

REFERENCES:

1. Arsen'ev V. Bagrovye zakaty nad Evropoy [Crimson sunsets over Europe] // Aziya i Afrika segodnya. 2006, №4, S. 50–52.
2. Vardazaryan S. Politika mul'tikul'turalizma na primere stran Zapadnoy Evropy: konstruktivizm i dekonstruktivizm [The Policy of multiculturalism on the example of Western Europe: constructivism and deconstructivism]. – URL: <https://rauresearch.wordpress.com/2012/02/13/politika-mul'tikul'turalizma-na-pri/> (Accessed 23.12.2017)
3. Dolgov B. V. Musul'manskaya obshchina vo Frantsii [The Muslim community in France] // Aziya i Afrika segodnya, 2014, №12, S. 27–31.
4. Zhigunova G. Tolerantnost' kak tsennost' grazhdanskogo obshchestva [Tolerance as a value of civil society] // Vlast', 2010, №1, S. 60–63.
5. Ivanova L. V. Somaliyskaya diaspora v Velikobritanii [The Somali Diaspora in the UK] // Pax Africana: kontinent i diaspora v poiskakh sebya. Sb. nauch. statey. – M.: Vyssh. shk. ekonomiki, 2009. – S. 278–302.
6. Kliuchnyk R.M. Aksiologichna kryza u kompleksi faktoriv rozvytku politychnoi systemy [Axiological crisis in the complex of factors of development of political system] // Hrani, 2016, № 1 (129), S. 35–40.
7. Ksenofobiya v sovremennom mire [Xenophobia in the modern world] / pod red. V. A. Achkasova, D. Z. Mutagirova. – SPb., 2008. – 132 s.
8. Malik K. Obshchiny protiv obshchestva v Evrope [Community against companies in Europe]. – URL: <http://globalaffairs.ru/number/Krakh-multikulturalizma-17450> (Accessed 23.12.2017)
9. Mozhno li byt' khoroshim i ne spastis'? [Is it possible to be good and not be saved?] / sost. A. V. Fomin. – M.: Novaya mysl', 2013. – 560 s.
10. Murav'ev A. Ksenofobiya ot instinkta k idee [Xenophobia from the instinct to the idea] // Otechestvennye zapiski, 2004, № 4, S. 2–6.
11. Politychna nauka v Ukraini. 1991–2016: u 2 t. T. 2. Teoretyko-metodolohichni zasady i kontseptualni pidsumky vitchyznianskykh doslidzhen [Political science in Ukraine. 1991-2016: in 2 t. T. 2. Theoretical and methodological foundations and conceptual results of domestic research] / NAN Ukrainy, In-t polit. i etnonats. doslidzhen im. I. F. Kurasa ; redkol.: chl.-kor. NAN Ukrainy O. Rafalskyi (holova), d-r polit. nauk M. Karmazina, d-r ist. nauk O. Maiboroda ; vidp. red. i uporiad. O. Maiboroda. – K. : Parlam. vyd-vo, 2016. – 704 s.
12. Ukraina v protsesakh mizhnarodnoi intehratsii [Ukraine in international integration processes] / za red. V. R. Sidenka. – Kh.: Fort, 2003. – 133 s.

Волвенко Н. М., кандидат политических наук, доцент кафедры политологии и международных отношений, ВУЗ «Университет имени Альфреда Нобеля» (Днепро, Украина), E-mail: visnukdnu@i.ua

Мультикультурализм и проблемы международной миграции в контексте социально-политических изменений.

Аннотация. Статья посвящена анализу проблем мультикультурализма в рамках вывешивания его граней: толерантности и ксенофобии. Продемонстрировано, что мультикультурализм возводит в абсолют «право меньшинства на отличие», но при этом недостаточно уравнивает это право – гражданскими, поведенческими и культурными обязанностями по отношению к коренному населению и обществу в целом. Во многих странах образуются замкнутые национально-религиозные общности, которые отказываются ассимилироваться и адаптироваться.

Ключевые слова: мультикультурализм, толерантность, ксенофобия, ислам, иммиграция.

Volvenko N. M., PhD in political sciences, associate professor of the Department of political science and international relations, Alfred Nobel University (Dnipro, Ukraine), E-mail: visnukdnu@i.ua

Multiculturalism and international migration in the context of socio-political changes.

Abstract. The article is devoted to the analysis of the problems of multiculturalism within the framework of highlighting its facets: tolerance and xenophobia. It is demonstrated that multiculturalism elevates the «minority right to a difference» to absolute, but at the same time it does not balance this right - civil, behavioral and cultural duties in relation to the indigenous

population and society as a whole. In many countries closed national-religious communities are formed that refuse to assimilate and adapt.

Keywords: *multiculturalism, tolerance, xenophobia, Islam, immigration.*

УДК 327.3

Іванова С. І.,

студентка кафедри міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет ім. Олеса Гончара
(Дніпро, Україна), E-mail: I.S.I@ukr.net

Микитчук Н.М.,

кандидат історичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет ім. Олеса Гончара
(Дніпро, Україна), E-mail: mykynat@ukr.net

КРИЗИС СОЦІАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВА: ПЕРЕД ПРОБЛЕМАМИ СОВРЕМЕННЫХ РИСКОВ

***Анотація.** В статті розглянуто особливості становлення громадянського суспільства у країнах Центральної Азії, досліджено специфіку його функціонування та трансформації. Окреслено особливості взаємодії громадських організацій регіону з міжнародними та глобальними. Проаналізовано особливості та значення міжнародних неурядових організацій у діяльності інститутів громадянського суспільства в країнах Центральної Азії.*

Виявлено фактори, що перешкоджають розвитку громадянського суспільства в країнах центральноазійського регіону. Надано коротку характеристику сфер діяльності міжнародних неурядових організацій на території країн Центральної Азії. Визначено роль міжнародних організацій у становленні громадянського суспільства в країнах регіону. МНУО надають інформаційну, технічну, навчальну, консультаційну та фінансову допомогу; сприяють адаптації політичних систем даних держав до сучасних демократичних стандартів прав і свобод людини.

***Ключові слова:** громадянське суспільство, неурядова організація, міжнародні неурядові організації, «третій» сектор, Центральна Азія.*

Постановка проблеми. Розвиток процесів політичної глобалізації все більше впливає на трансформацію світової системи і викликає суттєві зміни в структурі міжнародних відносин. Особливе місце посідають динамічні зміни, пов'язані з громадянським суспільством, масштаби якого в сучасних умовах стають глобальними.

Внаслідок ускладнення зв'язків підвищується питома вага неурядового співробітництва. Значно посилюють свої позиції на міжнародній арені нові актори, зокрема міжнародні неурядові організації, які є важливим елементом глобального громадянського суспільства. Під впливом зовнішніх факторів відбувається трансформація національних громадянських інститутів у відповідності з міжнародними стандартами та принципами діяльності.

Проблематика формування та функціонування громадянського суспільства актуалізується для держав, які порівняно нещодавно стали на шлях демократії, у тому числі країн Центральної Азії. Після розпаду Радянського Союзу розпочалися нові структурні зміни в суспільно-політичному житті держав регіону і прагнення формування нової системи суспільних відносин заснованих на певних принципах демократії і громадянського суспільства, а також національних традиціях і культурі. Процес демократизації і формування громадянського суспільства в країнах Центральної Азії відбувається в умовах складних політичних, економічних, ідейних і геополітичних трансформацій.

Саме міжнародні неурядові організації можуть надати значну підтримку в розбудові громадянського суспільства в країнах регіону.